

Галина Машлій, Марія Зяйлик
Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя
(Україна)
Halyna Mashliy, Maria Ziailyk
Ternopil Ivan Puluj National Technical University (Ukraine)

ФОРМУВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

FORMATION AND OPTIMIZATION OF FINANCIAL SUPPORT OF REGIONAL DEVELOPMENT

Резюме. Стаття присвячена дослідженню проблем формування та оптимізації фінансового забезпечення регіонального розвитку в Україні. Запропоновано класифікацію чинників, які впливають на фінансове забезпечення розвитку регіону, при цьому виділено їх наступні класифікаційні ознаки: напрям впливу, часові межі дії, можливість регулювання з боку органів, які здійснюють управління розвитком регіону, час і характер спричинення впливу, результати дії цих чинників. Наголошено на забезпеченні потреб регіонального розвитку шляхом залучення прямих іноземних інвестицій, що сприятиме активному впровадженню новітніх технологій, реалізації капіталомістких інвестиційних проєктів, використанню в Україні сучасних технологій менеджменту. Проаналізовано динаміку надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України протягом останніх минулих років. Розроблено основні етапи оптимізації фінансового забезпечення розвитку регіону: підготовчий, аналітичний, оптимізаційний, результуючий. Наголошено, що підготовчий етап повинен включати прийняття рішення щодо здійснення оптимізації, встановлення цілей та завдань оптимізації, вибір джерел інформації та формування інформаційної бази. Розкрито, що на аналітичному етапі здійснюється оцінювання стану фінансового забезпечення розвитку регіону за попередні періоди й на сучасний момент, а також урахування факторів, що впливають на обсяг, структуру й ефективність використання фінансових ресурсів регіону, та оцінювання можливостей їх оптимізації. Реалізація оптимізаційного періоду включає визначення обсягів необхідних для розвитку регіону фінансових ресурсів й здійснення оптимізації фінансового забезпечення розвитку регіону. Зазначено, що четвертий етап передбачає дії щодо встановлення ступеня відповідності результатів здійснених заходів відносно поставлених раніше цілей та

завдань оптимізації фінансового забезпечення розвитку регіону, а також проведення моніторингу кінцевих результатів реалізованих заходів та здійснення їх необхідного коригування. Акцентовано увагу на низці заходів, спрямованих на оптимізацію фінансового забезпечення регіонального розвитку. Зокрема, вони передбачають посилення стимулюючого впливу держави у сфері підвищення економічної активності, що реалізується на місцевому рівні, збільшення прозорості й відповідальності функціонування місцевого самоврядування, забезпечення рівних умов зростання конкурентоспроможності регіонів тощо.

Summary. The article is devoted to investigation of the problems of formation and optimization of financial support for regional development in Ukraine. The classification of factors that affect the financial support of the development of the region is proposed, while the following classification features are highlighted: the direction of influence, time limits of action, the possibility of regulation by the authorities that manage the development of the region, the time and nature of the impact, the results of the action of these factors. The emphasis is on ensuring the needs of regional development by attracting direct foreign investments, which will contribute to the active implementation of the latest technologies, the implementation of capital-intensive investment projects, and the use of modern management technologies in Ukraine. The dynamics of the inflow of foreign direct investments into the economy of Ukraine during the past years have been analyzed. The main stages of optimization of financial support for the development of the region have been developed: preparatory, analytical, optimization, resulting. It is emphasized that the preparatory stage should include decision-making regarding optimization, setting goals and tasks of optimization, selection of information sources, and formation of an information base. It is revealed that at the analytical stage, the state of financial support for the development of the region is evaluated for previous periods and at the present moment, as well as taking into account the factors affecting the volume, structure and efficiency of the use of financial resources of the region, and evaluating the possibilities of their optimization. The implementation of the optimization period includes the determination of the amount of financial resources necessary for the development of the region and the optimization of financial support for the development of the region. It is noted that the fourth stage involves actions to determine the degree of compliance of the results of the implemented measures with respect to the previously set goals and tasks of optimizing financial support for the development of the region, as well as monitoring the final results of the implemented measures and making their necessary

adjustments. Attention on a number of measures aimed at optimizing the financial provision of regional development have been focused. In particular, they provide for the strengthening of the stimulating influence of the state in the field of increasing economic activity implemented at the local level, increasing the transparency and responsibility of the functioning of local self-government, ensuring equal conditions for the growth of competitiveness of regions, etc.

Вступ. Однією із важливих тенденцій, що характеризує розвиток економіки України протягом останнього минулого періоду, виступає вироблення і реалізація нових напрямів політики регіонального розвитку. Згідно чинного законодавства України, мета державної регіональної політики в Україні полягає у створенні передумов для забезпечення динамічного та збалансованого розвитку нашої держави, а також її регіонів, їх соціальної й економічної єдності, зростання рівня життя населення та формування безпечних його умов, дотримання соціальних стандартів, що гарантуються державою кожному громадянину незалежно від місця його проживання. У якості механізмів, що забезпечують фінансування державної регіональної політики, виступають: міжбюджетні трансферти, що надходять до місцевих бюджетів із державного бюджету; капітальні видатки державного бюджету; об'єднання фінансових ресурсів державних і приватних партнерів, суб'єктів державної регіональної політики, що реалізуються на принципах державно-приватного партнерства, а також міжнародних інституцій; плани відновлення та розвитку регіонів; державні цільові програми; програми та проєкти регіонального розвитку [1].

Джерелами фінансування регіонального розвитку при цьому можуть виступати: кошти Державного бюджету та місцевих бюджетів України; фінансові ресурси, що надходять у рамках програм допомоги та грантів Європейського Союзу, міжнародних організацій, урядів іноземних держав, донорських установ; кошти міжнародних організацій та надходження коштів із інших джерел, що не заборонені законодавством [1].

Впровадження ефективних механізмів фінансового забезпечення розвитку регіонів базується на бюджетно-податковій децентралізації, яка реалізується завдяки розширенню повноважень місцевих органів влади. Потреба досягнення фінансової спроможності регіонів, що, зокрема, передбачає зміцнення їх фінансової бази, зумовлює зростання ролі різноманітних соціально-економічних чинників, які впливають на стан регіонального зростання та пріоритети системи фінансового забезпечення регіональної політики. Зміни торкаються принципів

фінансового вирівнювання територій, використання міжбюджетних трансфертів як традиційних механізмів фінансування регіонального розвитку, розширення бази власних доходів, які отримують місцеві бюджети, а також стимулювання ефективного управління фінансовим потенціалом регіонів. Необхідним є досягнення суттєвої активізації фінансово-кредитних відносин на регіональному рівні, підвищення вимог, що висуваються до процесу до формування й оптимального використання наявного фінансового потенціалу регіону [2].

Основна частина. У процесі дослідження засад фінансового забезпечення регіонального розвитку та передумов його покращення важливим є проведення класифікації чинників, що здатні впливати на нього. При цьому за напрямом впливу доцільно виділяти внутрішні чинники, які формуються та чинять дію всередині системи регіону, а також зовнішні, джерело виникнення яких перебуває поза його територією.

За часовими межами дії чинників серед них можна виділяти поточні, минулі, перспективні. За можливістю регулювання зі сторони органів, які здійснюють управління розвитком регіону, доцільно здійснювати виокремлення регульованих і нерегульованих факторів впливу. Залежно від того, як у часі здійснюється вплив чинників, їх можна поділяти на постійні, разові чи періодичної дії.

Слід зазначити, що фінансове забезпечення регіонального розвитку формується під впливом певних позитивних та негативних чинників. Якщо позитивні чинники сприяють покращенню притоку фінансових ресурсів у регіон, то негативні унеможливають швидку реалізацію завдань розвитку регіону через брак коштів, утруднюють досягнення бажаних змін.

За результатами дії серед сукупності чинників впливу можна виділити такі їх види: слабого впливу, помірного впливу, сильного впливу. Систематизовану нами класифікацію чинників, які впливають на фінансове забезпечення розвитку регіону, наведено на рис. 1.

Слід зауважити, що внаслідок воєнної агресії рф економіка України зазнавала дуже значних втрат. Так, за період із лютого 2022 р. по січень 2024 р. загальна сума прямих збитків, тобто завдана шкода фізичній інфраструктурі України (житловій, нежитловій нерухомості, транспортним засобам, іншим видам інфраструктури й товарним запасам, перевищила 157 млрд. дол. (за вартістю заміщення).

При цьому найбільша частка в загальному обсязі прямих збитків була завдана житловим будівлям (37,5%, або 58,9 млрд. дол.), а також інфраструктурі (23,4% або 36,8 млрд. дол.). Втрати, завдані активам

підприємств і промисловості, за вказаний період становили не менше 13,1 млрд. доларів [3].

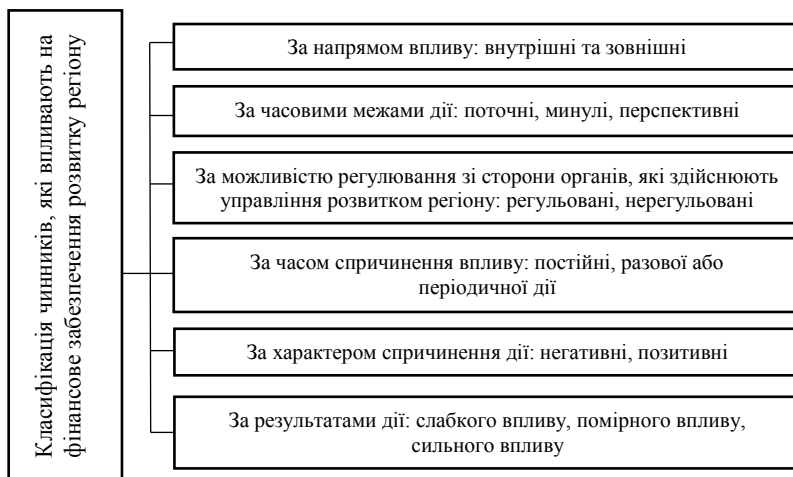

Рис. 1. Класифікація чинників, які впливають на фінансове забезпечення розвитку регіону

Внаслідок війни прямі втрати аграрного сектору, земельних ресурсів складали до початку 2024 року 10,3 млрд. дол. Збитки, завдані енергетичному сектору за час повномасштабного вторгнення, становили до кінця 2023 року 9,0 млрд. дол., продовжуючи стрімко зрости протягом наступного періоду.

Сукупні прямі збитки, отримані від руйнувань і пошкоджень об'єктів громадського сектору, зокрема, соціальних об'єктів й установ, закладів освіти, науки, охорони здоров'я, спортивних об'єктів, культурних споруд, адміністративних будівель тощо складали за вказаний період біля 13,7 млрд. дол.

Очевидним є те, що у 2024 році усі вище згадані види економічних втрат продовжують невпинно зростати [3].

Суми прямих збитків, завданих найбільш постраждалим регіонам України з лютого 2022 року до початку 2024 року, наведено у табл. 1.

Вище сказане зумовлює необхідність активного проведення пошуку фінансових ресурсів, залучення яких буде забезпечувати відновлення зруйнованої війною економіки регіонів України та задоволення їх економічних потреб. Одним з них є залучення іноземних капіталовкладень.

Таблиця 1

Сума прямих збитків, завданих найбільш постраждалим регіонам України з лютого 2022 року до початку 2024 року [3]

Назва регіону	Сума збитків, млрд. дол.
Донецька обл.	37 374
Харківська обл.	30 224
Луганська обл.	17 127
Запорізька обл.	14 773
Херсонська обл.	12 277
Київська обл.	11 188
Миколаївська обл.	7 853
Чернігівська обл.	5 773
Сумська обл.	3 398
Дніпропетровська обл.	3 369
м. Київ	2 135
Одеська обл.	1 471
Хмельницька обл.	1 195
Житомирська	1 004
Полтавська обл.	672
Вінницька обл.	480

Динаміку надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України за 2016-2023 роки відображено на рис. 2.

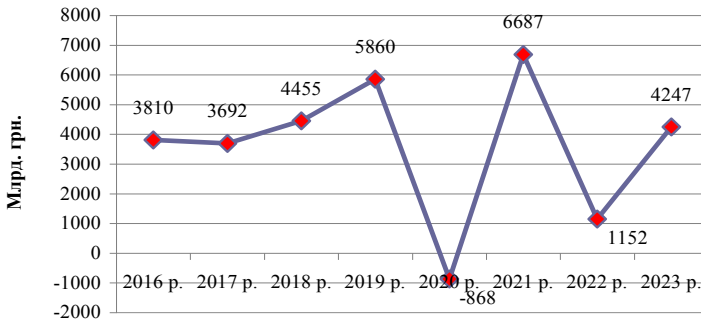

Рис. 2. Надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України за 2016-2023 роки*

*побудовано авторами за даними [4]

За даними рис. 2, різке падіння обсягів надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України спостерігалось у 2020 році,

а також після початку повномасштабної агресії РФ на територію України у 2022 році. Першочерговим завданням на сучасному етапі є забезпечення гарантії безпеки інвестицій як на рівні регіонів, так і на державному рівні, а це вимагає розроблення інструментарію страхування інвестиційних ризиків. Знаходження шляхів успішного вирішення проблем фінансового забезпечення розвитку регіону буде сприяти покращенню надходження фінансових ресурсів у регіон.

Висновки. Здійснення оптимізації фінансового забезпечення регіонального розвитку передбачає низку заходів. Зокрема, вони стосуються розроблення ефективної політики у даній сфері, яка розробляється як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. У своїх дослідженнях Р. Білик пропонує вибудовувати наступну ієрархію цілей, які ставляться у процесі удосконалення політики регіонального розвитку в Україні:

- забезпечення національної безпеки, недопущення зростання внутрішніх загроз територіальній цілісності країни;
- посилення стимулюючого впливу держави у сфері підвищення економічної активності, що реалізується на місцевому рівні;
- спрямування зусиль на формування рівних умов зростання конкурентоспроможності регіонів;
- посилення відповідальності влади на місцевому рівні за розвиток підпорядкованої території;
- зростання публічності та підзвітності місцевої влади громаді.

При цьому управлінська й фінансова децентралізація, проведена в Україні, повинна виступати як механізм, спрямований на досягнення поставлених цілей регіональної політики [5].

Важливим напрямом задоволення фінансових потреб розвитку регіонів є залучення ними інвестиційних ресурсів, яке може здійснювати із різних джерел, зокрема:

- шляхом участі у різноманітних конкурсах на отримання грантів, що надаються у рамках програм європейських фондів, а також коштів державного, обласного бюджетів;
- придбання інвесторами акцій підприємств, розташованих у регіоні; використання позикових джерел через залучення кредитів, випуску векселів чи облігацій;
- втілення проєктів державно-приватного партнерства та ін.

Дослідники відмічають, що реалізація сучасної державної фінансової політики стимулювання розвитку територій втілюється у площині здійснення міжбюджетних трансфертів. При цьому держава фактично здійснює фінансування витрат органів влади на місцях, проводячи надання різного виду дотацій, субвенцій, трансфертів тощо.

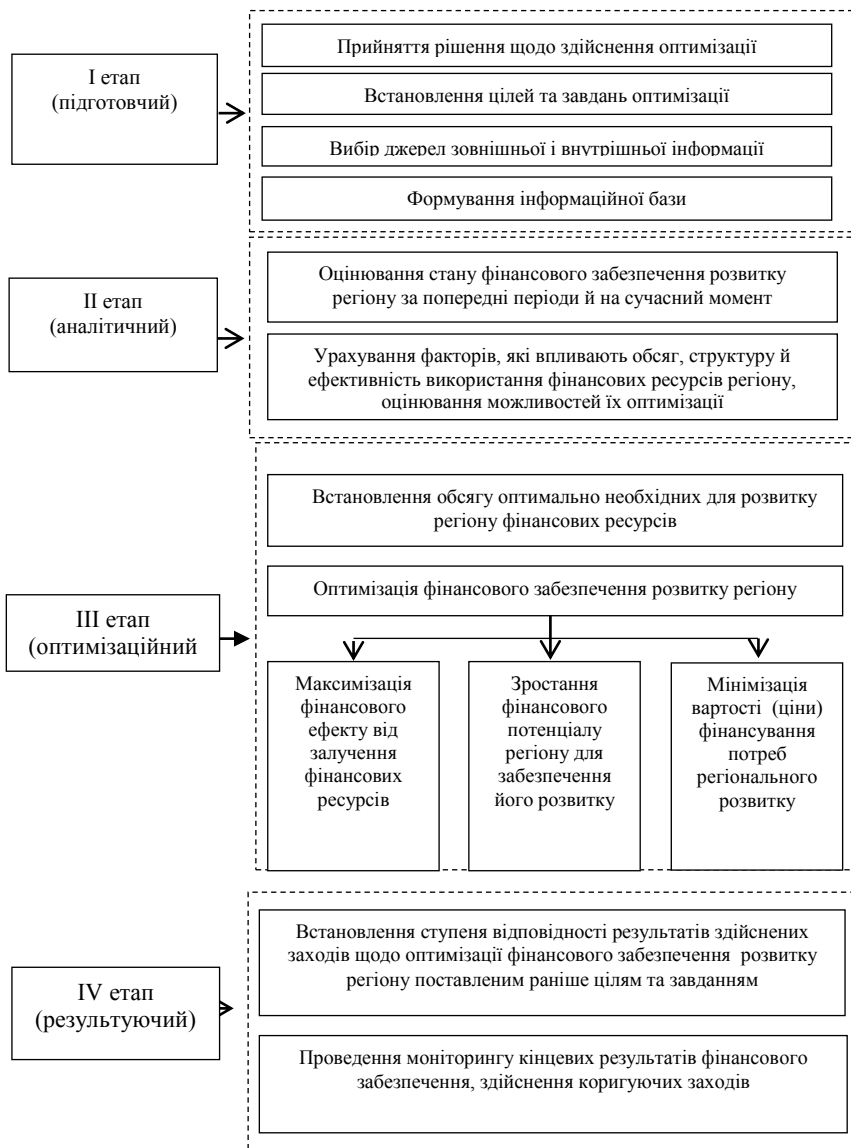

Рис. 3. Етапи оптимізації фінансового забезпечення розвитку регіону*
 *розроблено авторами

На думку дослідників, держава повинна кардинально змінити об'єкти інвестування при здійсненні фінансової політики у регіонах. Об'єктом державної підтримки, що надається економічно відсталим регіонам, повинні виступати не місцеві органи влади, а конкретні підприємства та населення, які розміщуються на цих територіях. Пропонується повністю відмовитися від використання механізму посередників при розміщенні бюджетних коштів, які повинні надходити через канали державного казначейства. У процесі втіленні державної регіональної і бюджетної політики необхідно спрямувати зусилля на забезпечення підтримки їхніх «точок зростання», що робить необхідним створення на цих територіях сприятливого інвестиційного клімату [6].

Важливе значення у процесі забезпечення потреб регіонального розвитку відводиться залученню прямих іноземних інвестицій, що здатні сприяти активному впровадженню новітніх технологій, реалізації капіталомістких інвестиційних проєктів, використанню в Україні сучасних технологій менеджменту.

Список використаних джерел:

1. Про засади державної регіональної політики: Закон України № 156-19 від 05.02.2015 р. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/156-19>. (дата звернення: 19.10.2024)
2. Жук І.І. Фінансове забезпечення регіональної політики (на матеріалах Карпатського регіону): Автореферат дис. на здобуття наукового ступеня канд. економічних наук за спец. 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. Київ. 2015. 20 с.
3. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf (дата звернення: 18.10.2024)
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 21.10.2024)
5. Білик Р. Фінансове забезпечення регіонального розвитку в Україні у контексті децентралізації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2015. Вип. 2. С. 43-48.
6. Фінансове забезпечення регіонального розвитку в умовах децентралізаційних та євроінтеграційних процесів: колективна

монографія /за заг. ред. д.е.н., доц. Варцаби В.І. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла». 2018. 431 с.

7. Сторонянська І., Пелехатий А. Фінансове забезпечення розвитку сільських територіальних громад: монографія (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). Львів: ДУ «ІРД імені М. І. Долішнього НАН України». 2014. 190 с.

8. Козак І., Нема О. Державна політика щодо фінансування регіонального розвитку. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 4. Ч. 2. С. 180-188.

9. Машлій Г., Мосій О., Галушак О., Галушак М. Теоретичні та практичні аспекти фінансового забезпечення регіонального розвитку. *Економічний простір*. 2024. №190. С. 335-339.